

מחווין: בגרות בתנ"ך חורף תשס"ט

כתבו וערכו: יעל חורי ושרון

אנסיין

1. שתי ראיות: "נקחה אלינו משילה את ארון ברית ה' ויבא בקרבנו וישענו מכף אויבנו" (פסוק 3).
"ויהי כבוא ארון ה' אל המחנה ויריעו כל ישראל תרועה גדולה ותהם הארץ" (פסוק 5).

2. הראיה:

"ויראו הפלשתים כי אמרו בא אלוהים אל המחנה ויאמרו אוי לנו כי הייתה כזאת אתמול שלשום" (פסוק 7).

3. הדרגתיות בתוצאות הקרב:

1. "וינגף ישראל" - ישראל הובסו במלחמה.
2. "ונסו איש לאהליו" - בריחה המונית.
3. "ותהי המכה גדולה מאוד" - תוצאות המלחמה קשות.
4. "ויפל מישראל שלושים אלף רגלי" - אובדן בנפש.
5. "וארון אלוהים נלקח" - הארון נלקח על ידי הפלשתים.
6. "ושני בני עלי מתו" - מות חופני ופנחס, המנהיגות הרוחנית.

4. הדרגתיות בבשורה:

1. "נס ישראל לפני פלישתים" - בריחה של צבא ישראל.
2. "מגפה גדולה הייתה בעם" - מותם של אנשים מהעם.
3. "שני בניך מתו חפני ופנחס" - מות בני עלי.
4. "ארון האלוהים נלקחה" - ארון האלוהים נלקח בשבי.

סדר המסירה הוא מהקל אל הכבד. הדברים מיועדים לאזניו של עלי, ולכן הילקחו של ארון הברית מהווה בשורה קשה עבורו. עניין שמוביל לנפילתו מהכסא ולמותו.

מלכים ונביאים

5. א) אליהו ניצל מהבצורת בזכות ההשגחה האלוהית:

סיפור ראשון:

1. "העורבים מביאים לו לחם ובשר בבוקר..." (פ"ס 6) -
ציפורים שדאגו למזון במהלך תקופת הבצורת. (נס)

2. "ומן הנחל ישתה..(פ"ס 6)-במהלך שנה של בצורת לא חסר לא מים.

סיפור שני:

1. "ציוויתי שם אישה אלמנה לכלכלך" (פ"ס 9) - האל דואג לאלטרנטיבה אחרת לאחר שנה של בצורת.
2. "כד הקמח לא תכלה..." (פ"ס 14) במקום ששהה אליהו לא חסר דבר למרות הבצורת (נס).

(ב) 1. הקושי: אליהו דורש מן האלמנה שתדאג לו ללחם בשעה שיש בצורת. (בקושי יש לה ולבנה). "...אם יש לי מעוג מלוא הקמח ועשיתיהו לי ולבני ואכלנוהו ומתנו". (פ"ס 12)

2. אליהו מסתמך בדבריו על הגלות האל אליו "ויהי דבר ה' אליו" (פ"ס 8).

(ג) הקושי (לשוני): אין התאמה במין בין הנושא לנשוא "ותאכל" - לשון נקבה, "הוא" - לשון זכר. פירוש כספי מתאים יותר לכתוב- הם אכלו לסרוגין פעם הוא ופעם היא.

6.א) 1. הערכה חיובית כלפי חזקיה: "הוא הסיר את הבמות" (פ"ס 4)- בהסרת הבמות חזקיה טהר את ירושלים וגרם לריכוז הפולחן בירושלים.

"כיתת את נחש הנחושת כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו" (פ"ס 4)- הנחש היה סמל לריפוי העם. ברבות הזמן העם החל להאמין בו ולעבדו. חזקיה היה היחיד שראה לנכון להפסיק עבודה זו.

3. נחש הנחושת הפך להיות סמל לנס שהאל עשה עם העם. חזקיה שיבר אותו מאחר שהעם החל לעבדו.

(ב) 1. פ"ס 7 נאמר "וימרוד במלך אשור ולא עבדו..."-חיזקיה מרד במלך אשור. בפ"ס 13-14 מתואר מה היו תוצאות המרידה- כיבוש. (פ"ס 9-12 מדברים על חורבן שומרון).

2. מטרת חזרה זו היא להדגיש את הניגוד בין ישראל ויהודה. ישראל מרדו במלך אשור והוגלו. יהודה מרדה ולא גלתה.

ג) 1. פעולות ההכנה: -סתם את המעינות.
- בנה וחזק את החומה שמסביב לעיר.
- חזק את הצבא ועודד אותו.

2. המפעל האדיר- נקבת השילוח. חזקיה הורה לחצוב את ניקבה כדי לאפשר לתושבי ממלכת יהודה גישה למים בזמן המצור ויחד עם זאת למנוע מחיילי אשור גישה למים. המבטא את ההתפעמות: "נשמע קול איש קול רא אל רעו"

7. א) ירמיה נבחר עוד כשהיה ברחם אימו כדי להדגיש כי מדובר כאן בתפקיד שנקבע מראש, זהו ייעודו וגורלו של ירמיה ואין לו אפשרות לסרב לתפקיד זה. בדברי אסרחדון ישנה מטרה דומה: הוא מבקש להדגיש את הלגיטימיות של שלטונו, ואומר כי האלים קבעו את ייעודו למלוכה עוד ברחם אימו.

ב) הטלת השליחות- הוא מטיל על ירמיה את תפקידו- "נביא לגויים נתתיך" (פסוק 5).

סירוב- ירמיה מסרב בטענה שהוא לא בשל עדיין לתפקיד ואינו יודע לדבר מול קהל: " ואמר אתה ה' הנה לא ידעתי כי נער אנוכי " (פסוק 6).

עידוד- האל לא מקבל את טענותיו של ירמיה ומעודד אותו: " אל תירא מפניהם כי איתך אני להצילך נאום ה' (פסוק 8).

אות- האל נוגע בפיו של ירמיה על מנת לחזק אותו ולתת לו את יכולת הדיבור: " וישלח ה' את ידו ויגע על פי" (פסוק 9).

ג) בפסוק 15 מופיעה המילה " חומותיה " במשמעות המילונית: "וראו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלים ועל כל חומותיה סביב".

ה' מספר לירמיה מה עתיד להתרחש בירושלים, מצטיירת כאן מציאות של מצור, האויב מצפון ישב בפתח שערי העיר ויקיף את החומות.

תפקיד המילה להמחיש את המציאות העתידית הקשה שצפויה ליהודה.

בפסוק 18 מופיעה המילה "חומות" במשמעות של דימוי: " ואני הנני נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומות נחושת".

ה' מדמה את ירמיה לעיר מוקפת חומה מאבן (כעיר מבצר), מברזל ומנחושת. תפקוד המילה לחזק את ירמיה ולהמחיש לו את עמידתו האיתנה בפני העם.

8. א) 1. שלושה עניינים:

*שבירת עול מלך בבל- נפילת האימפריה הבבלית וסיום השעבוד של העם.

- * השבת כלי בית ה' - כלים אלו נלקחו בגלות יהויכין על ידי נבוכדנאצר.
- * השבת הגלות - שיבה לארץ של כל הגולים שגלו בגלות החרש והמסגר/ גלות יהויכין כולל במלך יהויכין.
2. שני עניינים:
- * " עבדו את מלך בבל וחיו" (פסוק 17). על פי חנניה השיעבוד אמור להסתיים בעוד כשנתיים ימים. לעומתו טוען ירמיה שהשעבוד יימשך זמן רב, ולכן יש להפגין נאמנות כלפי בבל ולקבל את השעבוד.
- * חנניה טוען כי כלי בית ה' לא ישובו במהרה לארץ, כפי שטוען ירמיה: " אל תשמעו אל דברי נביאיכם הנבאים לכם לאמור הנה כלי בית ה' מושבים מבבלה עתה מהרה כי שקר הם נבאים לכם" (פסוק 16).
- (ב) 1. המעשה הסימלי: חנניה שובר את המוט/ העול מעל צוואר ירמיה.
- המשמעות: כפי שנשבר המוט כך ישבר השעבוד (העול) של מלך בבל. " וייקח חנניה הנביא את המוטה.. וישברהו. ויאמר..ככה אשבר את על נבוכדנאצר מלך בבל". (פסוקים 10-11). ירמיה הופיע בפני העם עם העול כדי לסמל את השעבוד לבבל. חנניה בתגובה לכך שובר אותו.
2. שני השינויים:
- * עשיית מוטות ברזל במקום מוטות העץ שנשברו. המשמעות: מוטות ברזל אי אפשר לשבור.
- * עול ברזל. המשמעות: השעבוד יהיה קשה יותר ואי אפשר יהיה להתנגד לו.
- (ג) 1. לפי רמב"ם ניתן להבחין בין נביא אמת לנביא שקר על ידי התקיימות נבואת הנחמה.
- הוא מדגיש כי רק נבואת נחמה חייבת להתגשם.
2. לא ניתן להבחין בין נביא אמת לנביא שקר אם נביא מנבא נבואת פורענות כי נבואת פורענות לא חייבת להתקיים. ה' הוא אל רחום, ולכן יכול להיות שסלח לעם אם חזרו בתשובה והנבואה, למעשה, לא התקיימה.
9. א) 1. על פי פרק ג' האל מונע מהאדם לאכול מעץ החיים ולחיות לנצח ולכן מגרש אותו מגן העדן: " ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים.. וישלחהו ה' אלוהים מגן עדן" (פסוקים 22-23).
- על פי פרק י"א האל מונע מבני האדם להשלים את בניית המגדל הגבוה על מנת להגיע את השמיים ולטשטש את הגבול בין האל ובני האדם. האל מבלבל את שפתם, וכך מונע מהם את היכולת לשתף פעולה בעניין זה. " ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמיים...

הבה נרדה ונבלה שם שפתם... ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ"
(פסוק 4, 7-8).

2. בשמואל ב' ז' פסוק 8 יש יחס חיובי ל"עשיית שם": "ועשיתי לך
שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ". האל מבטיח לדוד פרסום ותהילה.
בראשית יא' יש יחס שלילי ל"עשית שם". בוני המגדל מבקשים
להתפרסם ולקבל תהילה שנובעת ממעשיהם, ויש בכך ביטוי ליהירותם
וגאוותם. בעוד שאצל דוד, האל הוא המבטיח תהילה.
(ב) הקושי הדתי: האל מוצג כמי שחושש מכוחו של האדם. בבראשית
ג' האל רואה כי האדם דומה לאל ביכולת האבחנה בין טוב לרע, כעת
הוא חושש שיקבל חיי נצח. בבראשית יא' האל מפחד מהיכולות של
האנושות המאוחדת.

10.א) שני שינויים:

*הנחש טוען כי העונש על הפרת הצו אינו מוות בניגוד לדברי האל: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (ב, 17). "ויאמר הנחש.. לא מות תמותון" (ג, 4).

* הנחש מסביר מדוע האל אסר על אכילת הפרי- "כי יודע אלוהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם, והיתם כאלוהים יודעי טוב ורע" (פסוק 5). הנחש מספר מצד אחד, על תכונותיו של הפרי ועל יכולתו להקנות חכמה, ומצד שני על צרות העין והחשש של האל מהאדם. עניינים אלו הכרוכים בהבטחה כי מוות לא יקרה להם גורמים לאישה להתפתות.

(ב) לאחר דברי הנחש, האישה רואה את הסגולות שהעץ יכול לתת לה אם תאכל מפריו: היא תדע להבחין בין טוב לרע, תקבל תבונה ופיקחות ותהיה בעלת תכונות אלוהיות. לכך גם מכוונים דברי הנחש בפסוק 5 ובהתאם לדבריו, אף היא רואה כך את הפרי.

11.א) 1. שלוש נקודות דמיון בין שני המקורות:

*כיבוש העיר ולכידת המלך

* מינוי "מלך כלבבו"- נבוכדנאצר ממנה את מתניה דוד של יהויכין למלך.

* לקיחת מנחה- נבוכדנאצר לוקח מאוצרות בית המקדש.

2. מידע שאינו נזכר בכרוניקה הבבלית:

*גיל המלך יהויכין

*ימי שלטונו של יהויכין

*התנהגותו הדתית הרעה של יהויכין

*הגלייתם של האליטה של ירושלים

*פירוט האוצרות.

ניתן ללמוד מהרחבה זו על מגמתו של הסופר המקראי להתמקד בחטא של יהויכין- עשיית הרע בעיני ה' ובאירועים שבאו בעקבות זאת. הסופר המקראי מפרט את גודל החורבן בעקבות החטא (פירוט לגבי מספר הגולים, סוגי הכלים שנלקחו והנשארים בארץ).
(ב) מעשי החסד: מלך בבל, אויל מרדך, משחרר את יהויכין מבית הכלא בשנת מלוכתו הראשונה, נותן לו מעמד עליון על פני המלכים שהוגלו לבבל ודואג לפרנסתו.

- 12.א) 1. מטרת הנביא: לשכנע את העם להישאר בארץ ולא לרדת למצרים.
2. ההבטחה: " אם שוב תשבו בארץ הזאת ובניתי אתכם ולא אהרוס... כי ניחמתי אל הרעה אשר עשיתי לכם. אל תיראו מפני מלך בבל... כי איתכם אני להושיע אתכם" (פסוק 10-11). ירמיה מבטיח שהאל יעזור להם, יציל אותם מידי מלך בבל והם יחדשו את חייהם בארץ. איום: " והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים" (פסוק 16).
- ירמיה מאיים על העם וטוען כי כל האסונות שהם חוששים מהם בארץ, ירדפו אותם במצרים-מלחמה ורעב.
- ב) 1. תגובת העם הייתה קשה. הם מאשימים את ירמיה בנבואת שקר ובכך שברוך בן נריה מסית אותו.
2. שתי ראיות לביקורת:
* "ויאמר עזריה בן הושעיה ויוחנן בן קרח וכל האנשים הזדים" (פסוק 2). הסופר המקראי מכנה אותם זדים.
* "ויבואו מצרים כי לא שמעו בכל ה'" (פסוק 7). הסופר מדגיש כי הירידה למצריים הייתה בניגוד לרצונו של ה'.

חוק

17. א) 1. האל דורש מן המלווה:
 1. "אסור להיות נושה"- אסור לגבות מן הלווה את ההלוואה בכוח.
 2. "אסור לקחת נשך"- איסור לקיחת ריבית.
 3. אם המלווה לוקח ערבון מן הלווה כגון את שמלתו הוא צריך להחזירה עד הערב כי זהו הכסות היחידי שיש לו.
- השורש צ.ע.ק בא להדגיש את המצוקה שיש ללווה. עד כדי כך שהוא זועק אל האל.

2. עקב מצוקתה של האלמנה אלישע כנציג האל היה מחויב לעמוד לצידה ולסייע לה.
(ב) לאחר שאלישע שומע את דברי האלמנה הוא אומר לה: "מה אעשה לך?" (פ"ס 2) כלומר הוא יודע שאינו יכול לפעול נגד הנושה.

18. (א) רבי אברהם מפרש את הנימוק כהזדהות. העם צריך להזכר במצבם בעבר במצרים, ולכן להתחשב בגר. הרמב"ן מפרש את הנימוק כאיום. אל לו לאדם, הלוחץ את הגר לחשוב שאין לגר מציל. כי כפי שהאל הציל את העם מידי המצרים ונקם בהם, כך יציל את הגר וינקום באדם שלוחץ אותו.
(ב) הגידולים החקלאיים:
* עומר/תבואה מהשדה- מצוות השיכחה. אין לשוב ולקחת עומר שנשכח בשדה.
* זיתים- מצוות הפוארה. בזמן מסיק הזיתים אין לחבוט את כל הזיתים. הזיתים שנשארו על העץ לאחר החבטה, יש להשאירם לחלשים.
* כרם/ענבים- כאשר בוצרים את הכרם אין לקחת את העוללות (ענבי הבוסר שעדיין לא בשלו).

מאבק לחברה מוסרית

19. (א) 1. עמוס ד': האשמה היא כלפי נשות העשירים בשומרון.
האשמה- הנשים דורשות מבעליהן תענוגות על חשבון העניים. "האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה..." (פ"ס 1).
עמוס ח': האשמה היא כלפי הסוחרים העשירים ואל המעמד הגבוה.
האשמה- רומסים את העניים, גוזלים את זכויותיהם, מעוותים את המשפט. " השואפים אביון ולשבות עניי ארץ". (פ"ס 4)

2. העונש:

עמוס ד': הנשים יובלו אל הגלות כשהן נשואות בתוך סלים. ולאחר שהן תהרגנה גופותיהן יושלכו לרחובות.

עמוס ח': רעידת אדמה שתמחק את כולם.
(ב) השבועה:

עמוס ד': שבועת האל להעניש את נשות העשירים.
עמוס ח': שבועת האל שלא לשכוח את מעשי החוטאים ולהענישם על מעשיהם.
תפקידה של השבועה להראות שיש תוקף לדברי האל.

20. א) 1. הטענה המשותפת - הקורבנות חסרי ערך והאל לא מעונין בהם. האל נותן חשיבות מרובה יותר להתנהגות המוסרית והצדק החברתי כביטוי לאמונה בה'.
ירמיה ז': "כי לא דיברתי את אבותיכם ולא ציויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח" (פ"ס 22).

ירמיה ממעיט בחשיבותם של הקורבנות ומקצין שבני ישראל לא ניצטוו להקריב קורבנות לה' כשיצאו ממצרים.
מיכה: "הירצה ה' באלפי אילים ... כי אם עשות משפט ואהבת חסד" (פ"ס 7-8) האל לא זקוק לשפע הקורבנות שהעם מקריב.

2. ירמיה: "עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר".
האירוניה: העם מקריב עולות והאל לא מעונין. ולכן עדיף שתקריבו זבחים כדי שאתם תהנו מן הבשר.
מיכה: "האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי"
האירוניה: האם האל ירצה שאתן את בני הבכור כקורבן תמורת חטאי?

האירוניה נועדה להדגיש שהעם עושה מאמצים ומקריב לאל מספר רב של קורבנות והאל כלל אינו חפץ בהם.

ב. "עשית משפט" - הקפדה על משפט צדק לכולם.
"אהבת חסד" - התנהגות מוסרית כלפי כל אדם אחר.
"והצנע לכת עם אלוקיך" - להתהלך בענווה ובצניעות עם ה'.

תשובות אלה עונות על השאלות-

-מה הדרך הראויה לעבוד את האל?
-כיצד לכבד את ה' בבואו לבית המקדש?
-האם האל ירצה שאתן את בני הבכור לקורבן?

בהצלחה!!!

**לחמן מאמנים אותך להצלחה
1800-400-500**